

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Олександр Анатолійович ПРИСЯЖНЮК,

канд. юрид. наук, докторант Харківського
національного університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0009-0000-3178-6809>

Досліджуючи контрольно-наглядові функції правоохоронних органів ми говорили про порядок реалізації такого роду повноважень відносно підконтрольних їм об'єктів. Наразі, об'єктом контролю становиться сам правоохоронний орган. Звичайно, «держава є одним із головних суб'єктів здійснення контрольної функції у суспільстві, бо вона має реальні механізми впливу на суспільні відносини і, при їх застосуванні, активно покладається на контроль як елемент цього механізму» [1, с. 15]. Разом з тим, норми чинного законодавства для забезпечення законності в діяльності правоохоронних органів надають можливість застосовувати зовнішній, незалежний контроль. Насамперед мова буде йти про ще один із засобів забезпечення законності. Так, О.Ф. Андрійко пропонує віднести до таких засобів «здійснення спеціалізованого судового захисту порушених прав і свобод громадян у порядку адміністративного судочинства; притягнення до різних видів юридичної відповідальності» [2, с. 348]. Доречно у цьому зв'язку звернути увагу і на позицію В.Б. Авер'янова. На думку вченого судовий контроль - це «особливий вид діяльності судів різних юрисдикцій, яка полягає у прямій або опосередкованій перевірці правомірності державно-управлінських рішень, який складає сутність справи або супроводжує розгляд і розв'язання окремих правових спорів і наслідком якого можуть бути відновлення порушеного режиму законності, забезпечення охорони суспільних відносин та поновлення порушених прав суб'єктів різноманітних правовідносин, які виникають у державі» [3, с. 229].

В той же час, О.О. Марченко визначає судовий контроль як «вид державного контролю, який здійснюється органами судової влади у спеціальній процесуальній формі і є зовнішнім стосовно підконтрольних суб'єктів» [4, с. 178]. Цікавою, на нашу думку, є і точка зору Р. Проскурняк. Автор аналізуючи проблеми судового контролю за законністю у сфері адміністративно-правової діяльності ОВС дійшов висновку, що «контроль за законністю актів (дій) ОВС має місце тоді, коли вони не є спеціальним предметом судового розгляду, а досліджуються та перевіряються у зв'язку з вирішенням віднесених до компетенції суду кримінальних та інших судових справ, при розгляді яких суд оцінює дії ОВС з точки зору їх відповідності закону» [5, с. 50].

Проте, за будь-якого розуміння судового контролю не можливо заперечувати його об'єктивність, а також його значення для підтримання законності в державі. Мабуть ключовою перевагою цього виду контролю є незалежність його від інших гілок влади та відсутність корпоративного (відом-

чого) інтересу. Крім того, змагальність адміністративного судового процесу дозволяє встановити об'єктивну істину у справі, адже «завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень» [6].

Слід зважати, що в рамках адміністративного судочинства кожна особа має право звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси, і просити про їх захист шляхом: 1) визнання протиправним та нечинним нормативно-правового акта чи окремих його положень; 2) визнання протиправним та скасування індивідуального акта чи окремих його положень; 3) визнання дій суб'єкта владних повноважень протиправними та зобов'язання утриматися від вчинення певних дій; 4) визнання бездіяльності суб'єкта владних повноважень протиправною та зобов'язання вчинити певні дії; 5) встановлення наявності чи відсутності компетенції (повноважень) суб'єкта владних повноважень [6].

При цьому, перевірка рішень дій чи бездіяльності здійснюється з урахуванням наступних вимог, насамперед, чи прийняті вони: 1) на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України; 2) з використанням повноваження з метою, з якою це повноваження надано; 3) обґрунтовано, тобто з урахуванням усіх обставин, що мають значення для прийняття рішення (вчинення дії); 4) безсторонньо (неупереджено); 5) добросовісно; 6) розсудливо; 7) з дотриманням принципу рівності перед законом, запобігаючи всім формам дискримінації; 8) пропорційно, зокрема з дотриманням необхідного балансу між будь-якими несприятливими наслідками для прав, свобод та інтересів особи і цілями, на досягнення яких спрямоване це рішення (дія); 9) з урахуванням права особи на участь у процесі прийняття рішення; 10) своєчасно, тобто протягом розумного строку [6].

Отже, на підставі вище наведеного можна стверджувати, що суди певною мірою перевіряють законність меж використання адміністративного розсуду правоохоронними органами. В той же час доцільно згадати і про положення ст. 249 КАСУ, яка надає можливість суду реалізовувати функцію судового контролю під час розгляду адміністративної справи. Так, «суд, виявивши під час розгляду справи порушення закону, може постановити окрему ухвалу і направити її відповідним суб'єктам владних повноважень для вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли порушенню закону. У разі необхідності суд може постановити окрему ухвалу про наявність підстав для розгляду питання щодо притягнення до відповідальності осіб, рішення, дії чи бездіяльність яких визнаються протиправними. Суд може постановити окрему ухвалу у випадку зловживання процесуальними правами, порушення процесуальних обов'язків, неналежного виконання професійних обов'язків (в тому числі якщо підписана адвокатом чи прокурором позовна заява містить суттєві недоліки) або іншого порушення законодавства адвокатом або прокурором» [6].

За загальним правилом окрема ухвала надсилається до органу, в якому виявлені відповідні порушення правових норм. Разом з тим, «окрема ухвала щодо прокурора або адвоката надсилається органу, до повноважень якого належить притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора або адвоката відповідно» [6]. При цьому, загальні вимоги до принципу обов'язковості судових рішень деталізуються строку надання відповіді на окрему ухвалу, яку суд визначає в залежності від змісту вказівки та терміну, необхідного на її виконання. Крім того слід зважати, що окрему ухвалу може бути винесено судом будь-якої інстанції першої інстанції, судами апеляційної чи касаційної інстанцій [6].

До речі, схожу норму містить і КУпАП, а саме відповідно до ст. 282 КУпАП «орган (посадова особа), який розглядає справу, встановивши причини та умови, що сприяли вчиненню адміністративного правопорушення, вносить у відповідний державний орган чи орган місцевого самоврядування, громадську організацію або посадовій особі пропозиції про вжиття заходів щодо усунення цих причин та умов. Про вжиті заходи протягом місяця з дня надходження пропозиції повинно бути повідомлено орган (посадову особу), який вніс пропозицію. Крім того, відповідно до положень ст. 305 КУпАП суд, як один із органів, що наділений правом розгляду справ про адміністративні правопорушення та винесення по ним постанов, здійснюють контроль за правильним і своєчасним виконанням постанови про накладення адміністративного стягнення [7].

Таким чином, підсумовуючи викладене слід зауважити, що дотримання меж дискреційних повноважень неможливо без усвідомлення самого поняття законності. Правильне розуміння критеріїв законності, гарантій дотримання законності, способів забезпечення законності в державі, а також знання своєї компетенції, дозволить мінімізувати прояви порушень адміністративного розсуду в діяльності правоохоронних органів. Проте, в будь-якому випадку на посадових особах правоохоронних органів лежить прямий і неухильний обов'язок чіткого дотримання вимог правових норм. Разом з тим слід зважати, що дискреція розпочинається з положень нормативно-правових актів, але закінчується інтелектуально-вольовим рішенням посадової особи правоохоронного органу. Тому, це й обумовлює необхідність існування контролю та нагляду за діяльністю правоохоронних органів. Особливого значення для забезпеченні якісного підходу до використання дискреційних повноважень набуває саме зовнішній контроль, і, насамперед, судовий.

Список використаних джерел:

1. Андрійко О. Ф. Організаційно-правові проблеми державного контролю у сфері виконавчої влади : автореф дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право»; НАН України. К., 1999. 42 с.
2. Андрійко О. Ф. Поняття і система засобів забезпечення законності у державному управлінні // Адміністративне право України. Академічний курс : підруч. : у 2 т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). К. : Вид-во «Юридична думка», Т. 1. Загальна частина. 2004. С. 345–348.
3. Адміністративне право: підруч.: [У двох томах]: Том 1. Загальна частина. Ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. 584 с.

4. Марченко О. О. Особливості судового контролю в державному управлінні. *Проблеми законності*. 2006. Вип. 83. С. 177–183.
5. Проскурняк Р. Судовий контроль за законністю у сфері адміністративно-правової діяльності органів внутрішніх справ. *Юридична Україна*. 2006. № 12. С. 49–51.
6. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07. 2005 № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 07.12.1984 № 8073. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>